

Forelesning 7: ELE 3729

Offentlig sektor og offentlig styringssvikt

Joakim Blix Prestmo, 18. februar 2021

Agenda

- Økonomiske styringssystemer og offentlig sektors rolle
- Offentlig sektors virkemidler
- Kjennetegn på offentlig sektor
- Offentlig sektor i Norge sett i et internasjonalt perspektiv
- Styringssvikt: Byråkratimodellen og rent-seeking

Neste forelesning

Økonomiske styringssystemer og offentlig sektors rolle

- Markedsøkonomi
- Sosialisme
- Statlig regulering
- Blandingsøkonomi
- Velferdsstat

Forts....

- Inntektsfordeling
- Effektiv ressursbruk
- Sørge for riktig nivå på konsum og produksjon
- Makroøkonomisk rolle

Offentlig sektors virkemidler

- Direkte kontroll gjennom produksjon og tjenesteyting
- Skatter og avgifter, men også overføringer
- Indirekte kontroll gjennom lover og reguleringer

Kjennetegn på offentlig sektor

- Monopol på tvangsmidler (politi, domstol mv)
- Medlemskapet er universelt
- Myke budsjettskranker (ikke bare bedriftsøkonomisk lønnsomhet)
- Ansvarlig ovenfor folkemeningen
- Foregår i en politisk atmosfære
- Troverdige bindende forpliktelser
- Treghet i byråkratiet

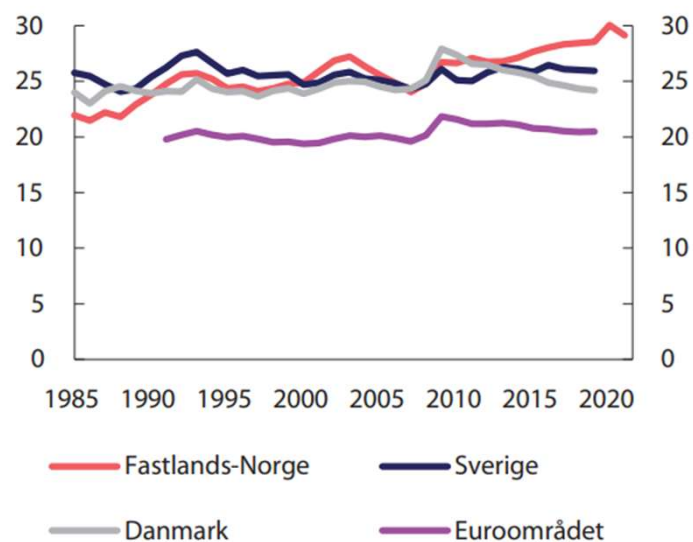
Størrelsen på offentlig sektor (2019-tall pga midlertidige tiltak i 2020)

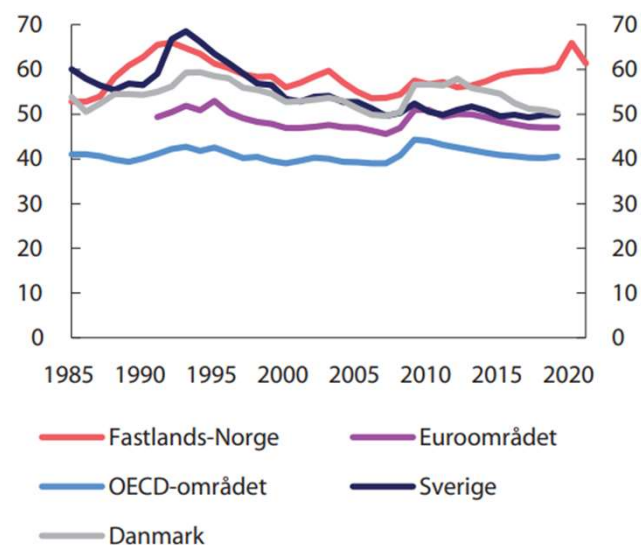
- Totale inntekter: 1407
  - Herav oljeinntekter: 283
- Totale utgifter: 1378
- Oljekorrigert overskudd: -227
- Relative størrelser
  - Oljepengbruk/utgifter = $227/1378$ (2019)
  - Oljepengebruk/BNP F-N = 7,9 % i 2019
  - Offentlige konsum og investeringer (G) som andel av BNP F-N:

Offentlig sektor i Norge

D. Offentlig konsum

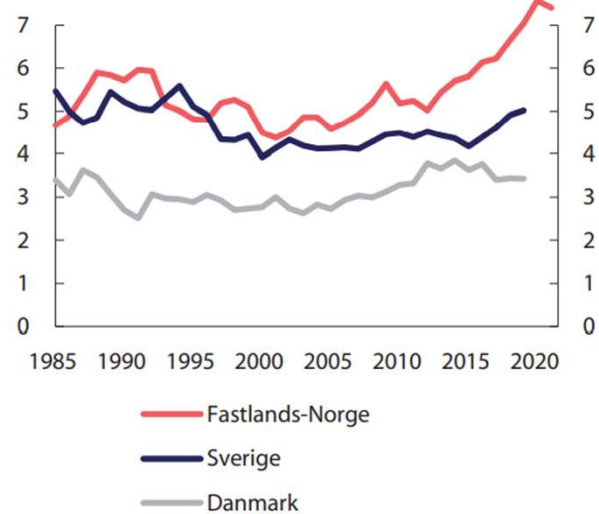

C. Utgifter i offentlig forvaltning

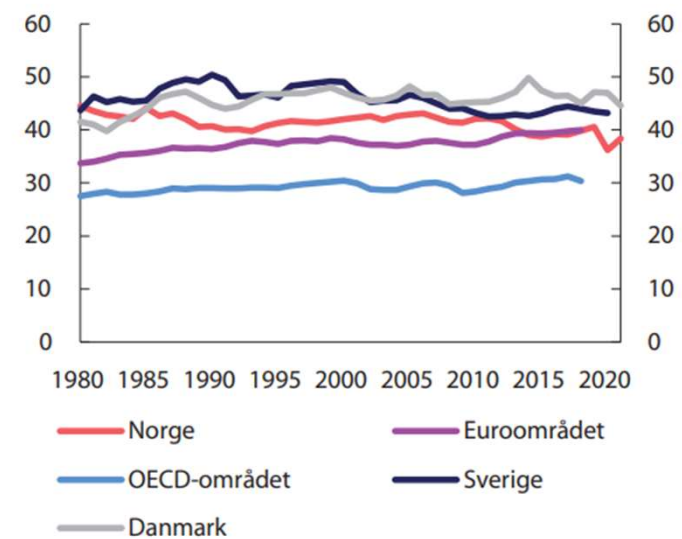

E. Offentlig forvaltnings bruttoinvesteringer i realkapital

B. Offentlige skatte- og avgiftsinntekter

Public choice

- Studerer politiske beslutninger
- Teorier som forklarer hvordan aktørene maksimerer både samfunnets og byråkratens nytte
- Public choice-teorien kan brukes for å designe institusjoner, særlig hvis en forutsetter at aktørene motiveres av egennytte i tillegg til samfunnets nytte
- Forskningsfeltet retter et kritisk til statlig intervensjon og impliserer at den offentlig styringssvikt er stor
- *Offentlig styringssvikt* skjer enten fordi det gjøres **feil** eller offentlige ansatte med **private målsetninger** som går på tvers av fellesskapets målsetninger

Hva kjennetegner offentlige virksomheter

- Fravær av konkurranse
- Selvseleksjon blant offentlig ansatte
  - Dette kan trekke i begge retninger
- Må prioritere svært ulike oppgaver uten en tydelig prismekanisme som hjelp til styring
  - Eks: Politi skal fange forbrytere og kontrollere trafikken
- Mangelfull og skjevinformasjon, usikkerhet og irrasjonelle aktører gjør politiske beslutninger mer krevende
- Det fundamentale privatiseringsteoremet: *Staten kan alltid duplisere privat atferd, og vil i tillegg øke den nasjonale velferden fordi den rår over flere virkemidler enn de private*

Forts...

- Men det fundamentale privatiseringsteoremet gjelder kun i en verden som minner om fullkommen konkurranse.
- I reele økonomier vil myndighetene møte problemer og innsikten fra public choice kan være nyttig
- Fortsetter med to modeller som grenser mot public choice teoriene

Niskanens byråkratimodell

- Modellrammeverk som sier noe om byråkratens nytte og tilpasning for å optimalisere egen nytte/velferd
- Resultatet av modellen er at den impliserer en større, enn optimal, offentlig sektor
- Årsaken er at individene har egennytte av at virksomhetene skal være størst mulig

Modellen

---

x = størrelsen eller aktiviteten på den offentlige virksomheten

$C(x)$ er kostnader og $B(x)$ er nytte/verdien

$$C(x) = x^2 + 5x$$

$$B(x) = -\frac{1}{2}x^2 + 20x$$

$$C'(x) = 2x + 5 > 0$$

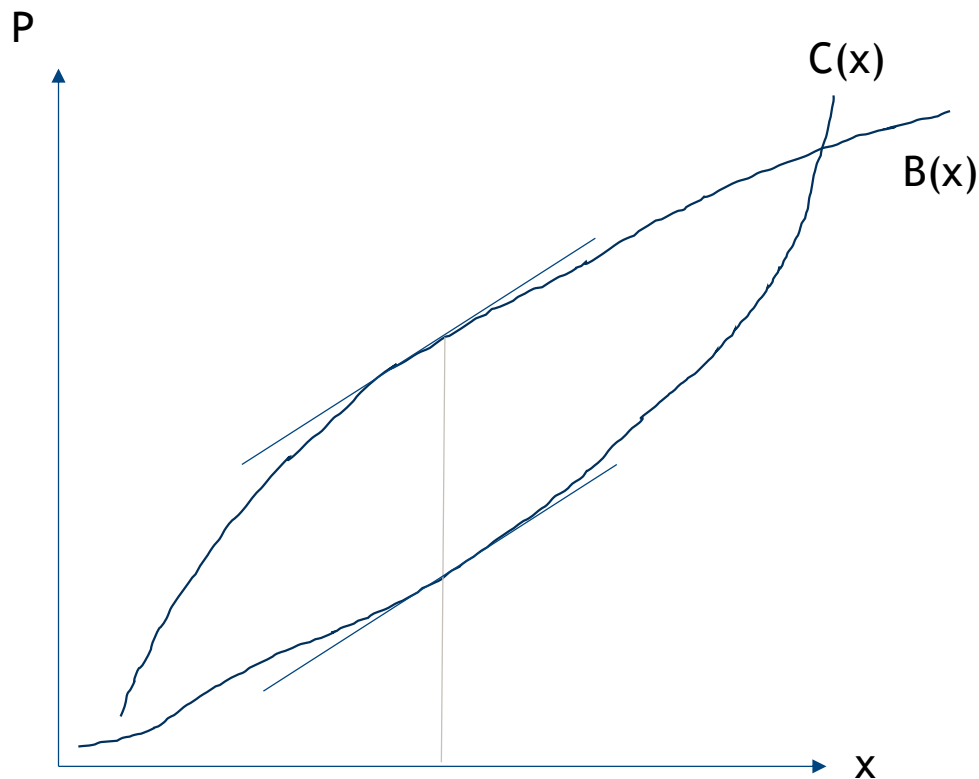
$$C''(x) = 2 > 0$$

$$B'(x) = -x + 20 > 0 \text{ når } x < 20$$

$$B''(x) = -1 < 0$$

Altså, $C(x)$ er stigende og konveks, $B(x)$ er stigende (til $x=20$) og konkav

Forts...

- Hva bør skje i denne modellen?
  - Jo maks samfunnsnytte der $B'(x) = C'(x)$
  - Men hvis byråkratene tar hensyn til sin nytte og gjør virksomheten så stor at den akkurat er lønnsom så får vi en tilpasning der: $B(x) = C(x)$
  - Det gir høyere produksjon enn ønskelig

Sofistikering av Niskanens modell

- La byråkratenes nyttefunksjon være gitt av følgende modell
- Der $W(x)$ er de ansatte lønn - bestemt av x og velferden, V , er en funksjon av lønn og samfunnsnytte:

$$V(x) = \alpha W(x) + (1 - \alpha)(B(x) - C(x)), \text{ der } 0 \leq \alpha \leq 1$$

- Byråkratene ønsker å maksimere V gitt x
- Vi ser på tre muligheter
  1. $W'(x) = 0$
  2. $W(x) = F(B(x) - C(x))$
  3. $W'(x) > 0$

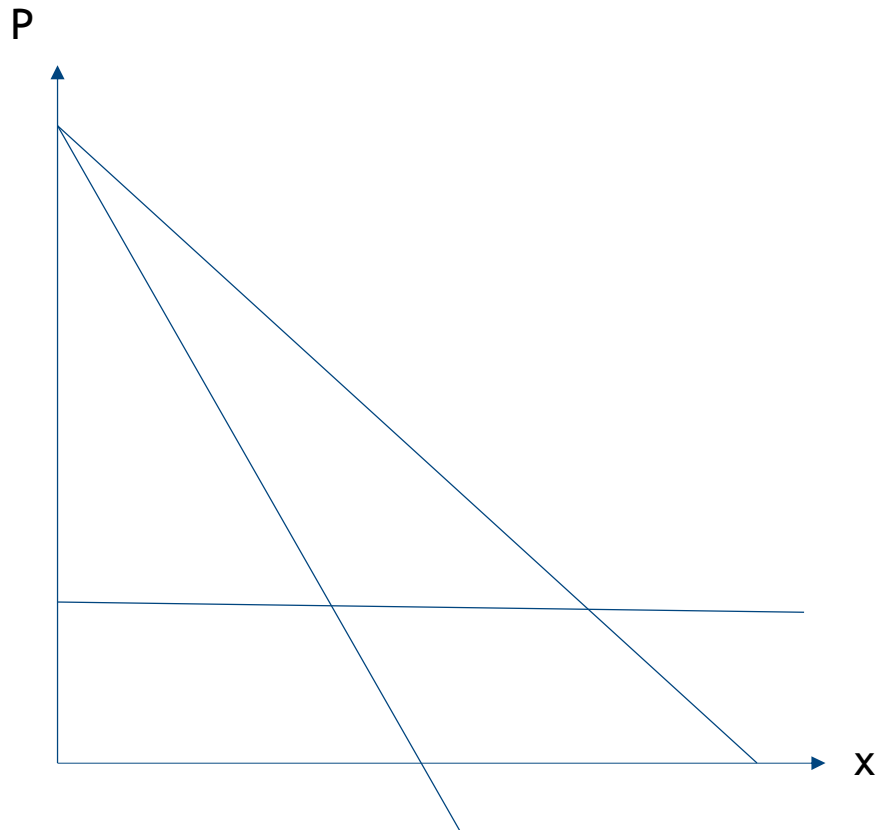

Rent-seeking eller tilraning av monopolfordeler

- **Def:** *Uproduktiv bruk av ressurser for å oppnå fordeler, spesielt fra staten og myndighetene*
- Eks urimelig ressursbruk i fbm:
  - Tildeling av offentlige oppdrag
  - Tildeling av lisenser
  - osv

Forts...

- Den som «vinner» tilgang/anbudet etc vil få monopolprofitt
- Vil være villig til å bruke eller dele litt av monopolprofitten for å vinne tildelingen

Hva kan gjøres?

---

1. Begrens offentlig intervensjoner der det er sterke spesialinteresser
2. Stimuler til mest mulig konkurranse og hindre å sette i gang aktiviteter som begrenser denne
3. Offentlig beslutninger skal fattes med mest mulig åpenhet
4. Stimulere til privat produksjon for å øke konkurranse med staten og bidra til å synliggjøre folks preferanser
5. Søke balanse mellom å bruke eksperter og lytte til folkevalgte

Neste forelesning

- Kapittel 13
- Skatteøkonomi

